

Nr 32

Socialförsäkringsutskottets betänkande i anledning av motioner angående reglerna för tilläggssjukpenning vid havandeskap.**Motionerna**

I detta betänkande behandlas

motionen 1972:460 av herr Wijkman (m), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär översyn av reglerna för tilläggssjukpenning till barnaföderskor så att en kvinna, som bevisligen förvärvat arbetat längre tid än 270 dagar före nedkomsten eller den väntade nedkomsten och haft sådan arbetsinkomst som medför placering i lägst sjukpenningklass nr 3, skall erhålla rätt till tilläggssjukpenning även om hon försummat att göra anmälan om förvärvsarbetet till försäkringskassan;

motionen 1972:964 av fröken Andersson i Stockholm m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär förslag till sådan ändring i 3 kap. lagen om allmän försäkring, att tilläggssjukpenning vid barnsbörd skall kunna utgå, även om kvinnan på grund av barnets sjukdom är förhindrad att ha det i sin vård, under förutsättning att läkare styrker barnets behov av kontakt med och närhet till modern;

motionen 1972:985 av herrar Romanus (fp) och Ahlmark (fp), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär skyndsamt förslag till sådana lagändringar att mödrar, vilkas barn efter förlossningen vistas på sjukhus, får utsträckt rätt till havandeskapsledighet och tilläggssjukpenning i enlighet med vad som anges i motionen;

motionen 1972:986 av herr Romanus m. fl. (fp, s, c, m), vari hemställs att riksdagen beslutar om följande ändring av 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring:

Nuvarande lydelse

Även om - - - - - 1 kap 4 §.

Sjukpenningen utgår tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast från och med förlossningsdagen. Sjukpenningen utgår endast för dag då kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete och längst till etthundra-åttionde dagen efter förlossningsdagen eller efter den tidigare dag

Förslagen lydelse

Sjukpenningen utgår tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast från och med förlossningsdagen. Sjukpenningen utgår endast för dag då kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete och längst till etthundra-åttionde dagen efter förlossningsdagen eller efter den tidigare dag

Nuvarande lydelse

då sjukpenningen började utgå.
 Rätten till fortsatt sjukpenning
 upphör, om kvinnan under nämnda
 tid utför förvärvsarbete under
 mer än trettio dagar. Därvid med-
 räknas ej dag då barnet åtnjuter
 sjukhusvård.

Från och — — — — — sin vård.

Sjukpenning för — — — — annat föranleda.

Till sjukpenning — — — — ej barntillägg.

Föreslagen lydelse

då sjukpenningen började utgå.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen 1972:964 från
 riks försäkringsverket och Försäkringskassaförbundet.

Gällande bestämmelser

Kvinnlig försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa eller skulle ha varit inskriven om hon fyllt 16 år, har enligt lagen om allmän försäkring vid barnsbörd rätt till *moderskapspenning*. Denna utgör 1 080 kr. Vid flerbörd tillkommer 540 kr. för varje barn utöver ett. Av moderskapspenningen kan den försäkrade lyfta 300 kr. före nedkomsten, dock tidigast 120 dagar före den beräknade tiden härför. Om en kvinna, som har rätt till moderskapspenning, skulle vara sjuk, är hon avstängd från rätt till grundsjukpenning fr. o. m. förlossningsdagen t. o. m. tjugonionde dagen därefter.

Om en kvinnlig försäkrad i anledning av barnsbörd avhåller sig från förvärvsarbete, har hon enligt 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring (AFL) rätt till *tillägssjukpenning*, även om sjukdom inte föreligger. En förutsättning är dock att hon omedelbart före nedkomsten eller den beräknade tidpunkten för denna under minst 270 dagar i följd varit placerad i sjukpenningklass nr 3 eller högre, dvs. haft minst 2 600 kr. i arbetsinkomst, eller skulle ha varit placerad i sådan sjukpenningklass, om hon fyllt 16 år (270-dagarsregeln). Sjukpenning utgår tidigast fr. o. m. den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast fr. o. m. förlossningsdagen. Sjukpenningen utgår under högst 180 dagar, dock endast för dag då kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete (180-dagarsregeln). Om kvinnan under 180-dagarsperioden utför förvärvsarbete under mer än 30 dagar, förlorar hon rätten till fortsatt sjukpenning. Därvid medräknas ej dag, då barnet åtnjuter sjukhusvård. Fr. o. m. den trettionde dagen efter förlossningsdagen utgår tillägssjukpenning endast under förutsättning att kvinnan har eller på grund av sjukdom är förhindrad att ha barnet i sin vård. Barntillägg utgår ej till sjukpenning vid barnsbörd.

Tidigare behandling

270-dagarsregeln

Samtidigt som 1947 års lag om allmän sjukförsäkring trädde i kraft vid 1955 års ingång genomfördes efter beslut vid 1954 års riksdag en allmän och obligatorisk moderskapsförsäkring med i princip samma uppbyggnad som den nu gällande. Bland bestämmelserna rörande moderskapsförsäkringen intogs på förslag av socialförsäkringsutredningen (SOU 1954:4) föreskriften att s. k. tilläggssjukpenning skulle tillkomma endast den, som omedelbart före nedkomsten eller den beräknade tidpunkten därför under minst 270 dagar i följd varit obligatoriskt försäkrad för tilläggssjukpenning enligt sjukförsäkringen. Varken i socialförsäkringsutredningens betänkande eller i övriga förarbeten till 1954 års reform beträffande moderskapsförsäkringen redovisas några närmare överväganden rörande verkan av försummad anmälningsskyldighet. Inte heller i samband med senare genomförda förbättringar av moderskapsförsäkringen förekommer någon redovisning av sådana överväganden.

Vid 1968 års riksdag väcktes en motion som syftade till att göra det möjligt för en kvinna, som försummat anmäla arbetsinkomst, att likväl erhålla tilläggssjukpenning i samband med barnsbörd, om hon styrkte att hon haft inkomst av förvärvsarbete under erforderlig tid. I sitt av riksdagen godkända utlåtande 1968:35 avstyrkte andra lagutskottet motionen, varvid utskottet bl. a. anförde följande:

Enligt utskottets mening står bestämmelser med sådant innehåll som motionären föreslår inte i överensstämmelse med grunderna för gällande sjukpenningssystem. Sålunda är det genomgående placeringen i sjukpenningklass och inte den faktiska arbetsinkomsten för förfluten tid som är avgörande för rätten till sjukpenning. Till placeringen i sjukpenningklass anknyter för övrigt också – mot vad motionären synes anta – debitering och upphörd av den försäkrades avgift för sjukpenning. Vidare gäller genomgående den principen, att den enskilde försäkrade själv måste svara för att hans placering i sjukpenningklass är riktig i förhållande till hans inkomster. Motionärens förslag skulle, om det genomfördes, innebära att sistnämnda princip genombröts beträffande tilläggssjukpenningen vid barnsbörd men bibehölls intakt inom sjukpenningförsäkringen i övrigt. Sådan åtskillnad är enligt utskottets uppfattning inte försvarlig. Om de föreslagna undantagsbestämmelserna skulle utformas att avse även annan sjukpenning än sådan som utgår vid barnsbörd, måste detta resultera i avsevärda tillämpningssvårigheter i fråga om kontroll och utredning.

180-dagarsregeln

Regeln att förlossningsdagen utgör sista dag som utgångspunkt för beräkning av 180-dagarsperioden infördes genom 1954 års lag om moderskapshjälp och överfördes oförändrad till AFL.

I en motion till 1971 års riksdag framställdes ett yrkande med samma innebörd som yrkandet i motionen 1972:985. I sitt betänkande med

anledning av motionen (SfU 1971: 15) erinrade socialförsäkringsutskottet inledningsvis om det dubbla syftet bakom reglerna om tilläggsjukpenning vid havandeskapsledighet, nämligen dels att ge modern tillfälle till vila och återhämtning, dels att ge henne möjlighet att svara för vården av barnet under den första tiden. Utskottet uttalade vidare bl. a.:

Ett bifall till motionen, vari förutsattes att modern förvärvsarbetar fram till dess barnet kommer hem från sjukhuset, skulle medföra att det ena av de båda syftena med rätten till tilläggsjukpenning, nämligen vårdsynpunkten, blev ensidigt tillgodosett på bekostnad av det andra, moderns möjlighet till vila och återhämtning. Detta kan enligt utskottet inte accepteras. Eftersom ett uppskov med havandeskapsledighet under o begränsad tid inte gärna kan komma i fråga, skulle en ändring av reglerna på förevarande punkt dessutom medföra svår motiverade tröskel-effekter. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionen.

Regeln om högst 30 dagars förvärvsarbete

Den nu gällande regeln, som medger kvinnan rätt att förvärvsarbete högst trettio dagar under 180-dagarsperioden utan att förlora rätten till fortsatt sjukpenning, infördes genom en år 1969 beslutad lagändring. Dessförinnan gällde som förutsättning för rätten till sjukpenning vid barnsbörd att kvinnan avhöll sig från förvärvsarbete under hela perioden.

Den förut gällande regeln var hämtad från 7 § lagen om moderskaps-hjälp. I propositionen (prop. 1954:144) erinrade departementschefen om den bestämmelse i arbetarskyddslagen, som tillförsäkrar kvinnan sex veckors ledighet omedelbart före den väntade nedkomsten och som förbjuder henne att arbeta i vissa yrken under de sex första veckorna efter förlossningen. Departementschefen framhöll, att syftet med tilläggs-sjukpenningen sammanföll med tanken bakom nyssnämnda bestämmelse, nämligen att kvinnan för sin egen och för barnets skull skall få en tids vila från sitt dagliga arbete utom hemmet, och han ansåg det mindre välbetänkt att genom möjlighet till dispens från det för rätten till sjukpenning uppställda kravet på fullständig avhållsamhet från förvärvsar-bete göra avkall på detta gemensamma syfte.

Vid 1965 års riksdag aktualiserades frågan om en uppmjukning av ifrågavarande regel genom motioner, vari hemställdes om utredning av frågan om möjligheterna att medge förvärvsarbete i begränsad utsträck-ning i samband med barnsbörd utan att kvinnan förlorar tilläggsjukpen-ningen. Andra lagutskottet hemställde i sitt av riksdagen godtagna utlåtande nr 37, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhänga att motionerna överlämnades till 1961 års sjukförsäkringsutredning.

Familjepolitiska kommittén, som fick i uppdrag att utreda frågan, föreslog att ifrågavarande regel skulle mjukas upp på det sätt som nu gäller. I propositionen med förslag till lagändringen (prop. 1969:37) diskuterade departementschefen möjligheten att helt avskaffa avbrotts-regeln. Om kvinnan under 180-dagarsperioden kunde få sjukpenning för varje dag hon var hemma hos barnet, oavsett under hur lång tid hon återgick till förvärvsarbete, skulle hon inte utsättas för något ekonomiskt

tryck att ta ut ledigheten i ett sammanhang. Han framhöll emellertid häremot att obegränsade avbrottsmöjligheter skulle innebära att man lät de skydds- och vårdhänsyn, som motiverat införandet av tilläggssjukpenning vid barnsbörd, helt träda i bakgrunden. En sådan utveckling borde enligt hans mening inte eftersträvas. Det borde tvärtom finnas ett effektivt medel att påverka kvinnan att ta ut ledigheten sammanhängande. Bl. a. med hänvisning härtill anslöt han sig till kommitténs förslag att avbrott för förvärvsarbete skulle medges under högst 30 dagar. I anledning av propositionen väcktes motioner, vari framställdes bl. a. samma yrkande som i motionen 1972:986.

Andra lagutskottet behandlade propositionen och motionsyrkandena i utlåtandet 1969:40, som godkändes av riksdagen. Utskottet anförde bl. a.:

Framför allt vill utskottet understryka att syftet med reglerna om tilläggssjukpenning vid barnsbörd är att ge kvinnan möjlighet till vila och återhämtning i samband med den fysiska och psykiska påfrestning som graviditeten och nedkomsten medför samt att ge henne möjlighet att till gagn för barnet svara för vården av detta under den första tiden. Dessa skydds- och vårdsynpunkter, som enligt utskottets bedömning alltjämt måste tilläggas väsentlig betydelse, låter sig inte i tillräcklig grad förena med ett system där det utan några konsekvenser i försäkringshänseende överlåtes åt kvinnan själv att bestämma i vilken omfattning hon skall utnyttja ledigheten. En fortsatt regel, som föreskriver förlust av rätt till tilläggssjukpenning och därigenom uppmuntrar och påverkar kvinnan att ta en sammanhängande ledighet i samband med barnsbörden, bör alltjämt finnas. Å andra sidan bör regeln inte utformas så snävt som den gällande utan ge kvinnan möjlighet att åta sig förvärvsarbete under ett mindre antal dagar. Propositionens förslag om 30 dagar finner utskottet utgöra en lämplig avvägning.

Även vid 1970 och 1971 års riksdagar väcktes motioner med samma yrkande som i motionen 1972:986. Motionerna avslogs av riksdagen med hänvisning till 1969 års ställningstagande i frågan (2LU 1970:6, SfU 1971:15).

Regeln att sjukpenning efter 30 dagar ej utgår till moder som inte har barnet i sin vård

I sitt betänkande rörande moderskapsförsäkring m. m. (SOU 1954:4) föreslog socialförsäkringsutredningen bl. a. att tilläggsspenning inte skulle utgå för tid efter tjugonde dagen efter förlossningsdagen, om inte modern hade barnet i sin vård eller själv på grund av sjukdom var förhindrad att ha vårdnaden. Chefen för socialdepartementet, som i förslaget till lag om moderskapshjälp (prop. 1954:144) föreslog den ändringen att tilläggsspenning i vart fall skulle utgå t. o. m. 27:e dagen efter förlossningen, uttalade i denna fråga vidare (s. 84) att, om barnet därefter var intaget på sjukhus men krävde daglig omvårdnad av modern eller eljest endast tillfälligt vårdades av annan, borde detta ej medföra att moderns rätt till tilläggsspenning upphörde. Förslaget lämnades av riksdagen utan erinran (2LU 1954:32).

I samband med införandet av AFL överfördes ifrågavarande bestämmelse från lagen om moderskapshjälp till den nya lagen utan annan ändring än att den tid, under vilken ersättning skall utgå till modern oavsett om hon har barnet i sin vård, bestämdes till 30 dagar.

Ifrågavarande regel har sedan AFL antogs inte varit föremål för någon motion i riksdagen.

Remissyttranden

Försäkringskassförbundet förklarar sig i sitt yttrande över motionen 1972:964 instämma i motionärernas synpunkt att det kan te sig omotiverat att den som uppbär tilläggssjukpenning i samband med barnsbörd mister sjukpenningen även under en mycket kortvarig sjukhusvistelse för barnet. Förbundet framhåller vidare att man under senare år blivit mer medveten om värdet av kontinuerlig kontakt mellan barn och föräldrar under längre sjukhusvistelser, vilket enligt förbundets mening också talar för att en översyn av ifrågavarande bestämmelser vore motiverad. Förbundet, som avgivit sitt yttrande i mars 1972, hänvisar emellertid till familjepolitiska kommitténs arbete och anser att motionen i avvaktan på resultatet av detta inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riksförsäkringsverket framhåller i sitt i mars 1972 avgivna yttrande över samma motion att den ifrågavarande bestämmelsen med stöd av departementschefens ovannämnda uttalande tillämpats mycket liberalt i sådana fall då barnet vistats på sjukhus. Sålunda har modern ansetts ha barnet i sin vård om det inte redan vid början av sjukhusvistelsen klart framgått att denna skulle sträcka sig över flera månader. Genom denna liberala tillämpning av bestämmelsen torde motionärernas önskemål enligt verkets mening i stort sett vara tillgodosedda. Med hänsyn härtill och med hänvisning till familjepolitiska kommitténs pågående arbete avstyrker verket bifall till motionen.

Utredningsförslag

Familjepolitiska kommittén

Familjepolitiska kommittén, som haft i uppdrag att utreda frågan om samhällets ekonomiska stöd åt barnfamiljerna, har i maj 1972 avlämnat sitt slutbetänkande "Familjestöd" (SOU 1972:34). I betänkandet behandlas bl. a. kontantstödet i samband med barnsbörd. Kommittén föreslår att moderskapsförsäkringen såvitt angår kontantförmånerna omvandlas till en föräldraförsäkring. Föräldrarna skall själva få bestämma vem av dem som skall stanna hemma och sköta barnet. Det huvudsakliga stödet, föräldrapenningen, är tänkt att ge ett grundläggande försörjningsstöd åt alla som väntar eller nyligen fått barn oberoende av deras tidigare yrkesverksamhet. Föräldrapenningen — som ersätter nuvarande moderskapspenning och tilläggssjukpenning vid barnsbörd — skall alltid utgå med minst 20 kr. per dag till den av föräldrarna som stannar hemma för att ta vård om barnet. Om den förälder som stannar hemma har rätt till

högre sjukpenning än 20 kr. per dag skall föräldrapenning utgå med sjukpenningens belopp. Ersättningstiden förlängs från 180 dagar till 240 dagar sammanlagt för fadern och modern. Det lagstadgade anställnings-skyddet föreslås utsträckt till att omfatta också fadern och till att gälla i åtta månader. Fadern får dessutom möjlighet att vara hemma högst tio dagar i samband med barnets födelse. Under dessa tio dagar kan alltså föräldrapenning utgå till båda föräldrarna samtidigt.

I fråga om föräldrapenning som överstiger garantinivån, dvs. 20 kr. om dagen, anser kommittén att man, liksom för tilläggssjukpenningen inom den nuvarande moderskapsförsäkringen, bör kräva att föräldern under viss tid före nedkomsten varit placerad i viss lägsta sjukpenningklass. Kommittén anför i denna fråga vidare (s. 254 f.):

Den nuvarande regeln att kvinnan skall ha varit placerad i lägst sjukpenningklass 3 under minst 270 dagar har naturligtvis valts med tanke på den normala havandeskapstiden. Med de möjligheter till familjeplanering som i dag står till buds förefaller det onödigt att sätta gränsen just här. Regeln har också nackdelar. Bland annat medför den att kvinnor som faktiskt förvärvsarbetat i 270 dagar men som av skilda anledningar inte varit placerade i en kvalificerande sjukpenningklass tillräckligt länge blir uteslagna från rätten till tilläggssjukpenning. Sådana situationer kan uppstå vid oavlönad praktiktjänstgöring, vid försummelse att anmäla inkomstförändring eller till följd av regeln att en inkomstförändring medför ändrad klassplacering först vid nästföljande månadsskifte.

I Danmark har man som villkor att kvinnan under den senaste tolv månadersperioden före havandeskapsledigheten skall ha förvärvsarbetat i sammanlagt sex månader, varav minst fyra veckor omedelbart före ledigheten. Arbetet skall ha bedrivits under minst tio timmar per vecka.

Kommittén har övervägt att införa en regel av detta slag i fråga om rätt till föräldrapenning som överstiger garantinivån. Det har dock visat sig svårt att finna en konstruktion som inte är behäftad med betydande administrativa nackdelar, särskilt när det gäller möjligheterna till kontroll.

Kommittén vill i stället förorda att den nuvarande kvalifikationstiden i fråga om placering i viss sjukpenningklass sänks till 180 dagar. En sådan gräns sammanfaller emellertid med den tid under vilken kvinnan i praxis tillåts behålla sin sjukpenningklass när hon slutat förvärvsarbete med anledning av en graviditet. En mycket kort tids arbete, endast några veckor, skulle med en sänkt kvalifikationstid och vid oförändrad praxis kunna ge rätt till en föräldrapenning som översteg garantinivån med i ytterlighetsfall 32 kr. per dag under åtta månader.

En sådan konsekvens förefaller omöjlig att acceptera. Kommittén förutsätter därför att den nya kvalifikationstiden leder till en ändrad praxis. En försäkrad bör ej tillåtas behålla sin sjukpenningklass i sex månader vid ledighet enbart för graviditet, om hon inte dessförinnan förvärvsarbetat en längre tid, enligt kommitténs uppfattning i minst ett år.

Med hänsyn till att garantinivån på 20 kr. motsvarar en sjukpenningklass mellan de nuvarande klasserna nr 10 och 11, bör för en föräldrapenning som överstiger garantinivån fordras placering i lägst klass 11 och att denna placering varat i minst 180 dagar.

Som ovan nämnts skall föräldrapenning kunna utgå i sammanlagt 240 dagar. I likhet med vad som nu gäller för tilläggssjukpenning vid

barnsbörd anser kommittén att det bör fastställas en tidpunkt efter vilken föräldrapenning inte längre skall kunna utgå, oavsett hur många dagar som tagits i anspråk. Kommittén (s. 251) anser att denna tidpunkt bör bestämmas till den 240:e dagen efter förlossningen. I detta sammanhang kan påpekas att foster- och adoptivföräldrar enligt förslaget likställs med biologiska föräldrar om barnet är under åtta månader. Det föreslås sålunda att föräldrapenning till foster- och adoptivföräldrar skall utgå från och med dagen för barnets ankomst till familjen till den 240:e dagen efter den då barnet föddes. Om barnet är äldre men under tio år när det adopteras eller kommer till fosterföräldrar för adoption, föreslås föräldrapenning utgå i tio dagar för vardera föräldern.

Kommittén diskuterar på s. 252 den nu gällande regeln att rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd upphör om modern under ersättningstiden utför förvärvsarbete under mer än 30 dagar. Kommittén föreslår — bl. a. med hänsyn till principen att föräldrarna skall behandlas lika — att 30-dagarsregeln avskaffas och att föräldrapenningen skall utgå utan någon begränsning i fråga om antalet ledighetsperioder.

I likhet med vad som nu gäller för tilläggssjukpenning vid barnsbörd föreslås att modern skall få föräldrapenning under en månad efter nedkomsten oberoende av om hon har vården om barnet eller ej. För tiden därefter skall föräldrapenning utgå endast om hon har barnet i sin vård. Om t. ex. barnet tas om hand för samhällsvård upphör rätten till föräldrapenning. Emellertid anser kommittén att föräldrapenning skall kunna utgå även när föräldrarna är förhindrade att utöva den direkta vården därför att barnet är intaget på sjukhus. Man föreslår därför en regel av innehåll att föräldrapenning skall utgå även till förälder som på grund av sjukdom hos barnet är förhindrad att ha det i sin vård.

Sjukpenningutredningen

Den år 1970 tillsatta sjukpenningutredningen har i september 1972 avlämnat sitt betänkande "Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m. m." (SOU 1972: 60). Utredningen, som enligt direktiven haft att utreda de tekniska förutsättningarna för att inordna sjukpenning vid sjukdom och yrkesskada samt vissa andra förmåner i beskattningssystemet, har funnit att en övergång till beskattning av dessa förmåner är möjlig. Utredningen anser att skatteplikten bör omfatta bl. a. sjukpenning enligt AFL men föreslår att sjukpenning från hemmamaketförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen för hemmamakar och studerande undantas från beskattning.

Enligt utredningens direktiv skall moderskapspenningen lämnas utanför beskattning. Utredningen påpekar emellertid att ändrade förutsättningar uppkommer om familjepolitiska kommitténs förslag om föräldrapenning genomförs. Kommittén har överlåtit till sjukpenningutredningen att överväga frågan om beskattning och uppräknings av föräldrapenningen. Utredningen anser att också föräldrapenningen, som med nuvarande sjukpenningstabeller skulle motsvara en förvärvsinkomst av omkring

12 000 kr. om året, bör göras skattepliktig. I så fall bör enligt utredningen också den föreslagna garantinivån, 20 kr. per dag, uppräknas till 30 kr.

Utskottet

Kvinnlig försäkrad, som är inskriven hos allmän försäkringskassa eller som skulle ha varit inskriven om hon fyllt 16 år, erhåller vid barnsbörd moderskapspenning med normalt 1 080 kr. Hon har vidare, under den tid hon avhåller sig från förvärvsarbete, rätt till tilläggssjukpenning under högst 180 dagar, räknat tidigast fr. o. m. den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast fr. o. m. förlossningsdagen. En förutsättning är dock att hon under 270 dagar närmast före nedkomsten varit placerad i lägst sjukpenningklass nr 3, dvs. haft minst 2 600 kr. i årlig arbetsinkomst, eller skulle ha varit placerad i lägst denna klass om hon fyllt 16 år. Om kvinnan under 180-dagarsperioden utför förvärvsarbete under mer än 30 dagar förlorar hon rätten till fortsatt sjukpenning. Därvid medräknas ej dag då barnet åtnjuter sjukhusvård. Fr. o. m. den trettionde dagen efter förlossningen utgår tilläggssjukpenning endast under förutsättning att kvinnan har eller på grund av egen sjukdom är förhindrad att ha barnet i sin vård.

I motionen 1972:460 erinras om att regeln om 270 dagars sjukpenningklassplacering som förutsättning för rätt till tilläggssjukpenning tillkommit för att förhindra att en kvinna vidtar åtgärder för att bli försäkrad för tilläggssjukpenning först sedan hon väntar eller har anledning anta att hon väntar barn. Motionären framhåller att bestämmelsen ofta drabbar kvinnor, som utan avsikt att missbruka försäkringen försummat att i rätt tid anmäla att de har sådan arbetsinkomst som medför placering i lägst sjukpenningklass 3. Motionären anser att det bör ges möjlighet för en kvinna, som försummat anmälningsplikten men i övrigt uppfyller alla krav för att få tilläggssjukpenning, att erhålla sådan om hon styrker att hon förvärvsarbetat under erforderlig tid.

En vid 1968 års riksdag väckt motion med samma syfte som motionen 1972:460 avslogs av riksdagen på hemställan av andra lagutskottet (2LU 1968:35).

Familjepolitiska kommittén föreslår i sitt i maj 1972 avlämnade slutbetänkande "Familjestöd" (SOU 1972: 34) att moderskapspenning och tilläggssjukpenning vid barnsbörd ersätts av en föräldrapenning, som skall kunna utgå till såväl modern som fadern. Föräldrapenning skall enligt förslaget alltid utgå med minst 20 kr. om dagen till den av föräldrarna som stannar hemma för att ta vård om barnet. Om denna förälder har rätt till högre sjukpenning än 20 kr. per dag skall föräldrapenning utgå med samma belopp som sjukpenningen. Kommittén anser att man, liksom i fråga om tilläggssjukpenningen inom den nuvarande moderskapsförsäkringen, bör kräva att föräldern, för att komma i åtnjutande av den högre föräldrapenningen, under viss tid före nedkomsten varit placerad i viss lägsta sjukpenningklass. Kommittén påpekar att den nuvarande 270-dagarsregeln har nackdelar, bl. a. i det

avseendet att en kvinna, som faktiskt förvärvsarbetat i 270 dagar men som av någon anledning, t. ex. på grund av försummelse att anmäla inkomständering, inte varit placerad i kvalificerande sjukpenningklass tillräckligt länge, blir utesluten från rätten till tilläggssjukpenning. Enligt kommitténs förslag bör den nuvarande kvalifikationsgränsen sänkas till 180 dagar. Eftersom den s. k. garantinivån på 20 kr. motsvarar en sjukpenningklass mellan de nuvarande klasserna nr 10 och 11, föreslår kommittén att det för föräldrapenning som överstiger garantinivån skall fordras placering i lägst klass 11 under 180-dagarsperioden.

I motionen 1972:985 kritiseras regeln att tilläggssjukpenning vid barnsbörd inte kan utgå senare än 180 dagar efter förlossningsdagen eller efter den tidigare dag då tilläggssjukpenning började utgå. Motionärerna erinrar om att syftet med tilläggssjukpenningen är dels att ge modern möjlighet att återhämta sig efter förlossningen, dels att ge modern ekonomisk möjlighet att avstå från förvärvsarbete för att vara tillsammans med barnet. Med hänsyn till det sistnämnda syftet vore det enligt motionärerna rimligt att en moder, vars barn vistas på sjukhus efter förlossningen, fick möjlighet att skjuta upp havandeskapsledigheten tills barnet kan komma hem. Rätten till ledighet och tilläggssjukpenning borde därför enligt motionärerna gälla under totalt sex månader.

I en motion till förra årets riksdag framställdes ett yrkande med samma innebörd som yrkandet i motionen 1972:985. Motionen avslogs på hemställan av socialförsäkringsutskottet (SfU 1971:15), som framför allt hänvisade till att ett bifall till motionen skulle medföra att det ena av de båda syftena med rätten till tilläggssjukpenning, nämligen vårdsynpunkten, skulle bli ensidigt tillgodosett på bekostnad av det andra, moderns möjlighet till vila och återhämtning, något som enligt utskottet inte kunde accepteras.

Familjepolitiska kommittén föreslår i sitt slutbetänkande att det lagstadgade anställningsskyddet i samband med barnsbörd utsträcks till att gälla i åtta månader och till att omfatta också fadern samt att föräldrapenning skall kunna utgå under 240 dagar sammanlagt för modern och fadern. Kommittén anser emellertid att det, i likhet med vad som nu gäller för tilläggssjukpenning vid barnsbörd, bör fastställas en tidpunkt efter vilken föräldrapenning inte längre skall kunna utgå. Denna tidpunkt föreslås till den 240:e dagen efter förlossningen. Det kan i detta sammanhang nämnas att foster- och adoptivföräldrar enligt förslaget likställs med biologiska föräldrar om barnet är under åtta månader och att föräldrapenning till foster- och adoptivföräldrar föreslås skola utgå från och med dagen för barnets ankomst till familjen till den 240:e dagen efter den då barnet föddes.

Motionen 1972:986 behandlar den regel som innebär att modern får förvärvsarbeta högst 30 dagar utan att förlora rätten till fortsatt tilläggssjukpenning. Motionärerna anser att modern bör ha rätt att arbeta obegränsat antal dagar utan att gå miste om rätten till sjukpenning för återstoden av de 180 dagarna. De betonar att syftet med lagstiftningen

bör vara att genom tilläggssjukpenning ge modern möjlighet att vara hemma i sex månader, inte att genom ekonomiska påtryckningsmedel göra det oförmånligt för henne att förvärvsarbeta under denna period så länge hon själv önskar.

Regeln om högst 30 dagars förvärvsarbete infördes 1969 på förslag av familjepolitiska kommittén. Dessförinnan gällde som förutsättning för rätten till tilläggssjukpenning vid barnsbörd att kvinnan avhöll sig från förvärvsarbete under hela 180-dagarsperioden. I propositionen med förslag till lagändringen (prop. 1969:37) avvisades tanken att helt avskaffa avbrottsregeln. Under riksdagsbehandlingen väcktes motioner med samma yrkande som i motionen 1972:986. Dessa avslogs emellertid på hemställan av andra lagutskottet (2LU 1969:40), som underströk att de skydds- och vårdsynpunkter som låg bakom reglerna om tilläggssjukpenning vid barnsbörd inte i tillräcklig grad lät sig förenas med ett system där det utan några konsekvenser i försäkringshänseende överläts åt kvinnan själv att bestämma i vilken omfattning hon skulle utnyttja ledigheten. Utskottet ansåg att det alltjämt borde finnas en regel, som föreskrev förlust av rätten till tilläggssjukpenning vid längre avbrott och som därigenom påverkade kvinnan att ta en sammanhängande ledighet i samband med barnsbörden. Motionsyrkanden med samma krav återkom vid 1970 och 1971 års riksdagar men avslogs med hänvisning till 1969 års ställningstagande i frågan.

Familjepolitiska kommittén diskuterar i sitt slutbetänkande också regeln att rätten till tilläggssjukpenning upphör om modern under ersättningstiden utför förvärvsarbete under mer än 30 dagar. Kommittén föreslår – bl. a. med hänsyn till principen att föräldrarna skall behandlas lika och till de svårigheter som vid ett genomförande av rätt till föräldrapenning för både modern och fadern skulle uppkomma om 30-dagarsregeln bibehålls – att regeln avskaffas och att föräldrapenning skall utgå utan någon begränsning i fråga om antalet ledighetsperioder eller längden av dessa.

I motionen 1972:964 kritiseras regeln att tilläggssjukpenning från och med trettonde dagen efter nedkomsten utgår endast om modern har barnet i sin vård eller om hon själv är sjuk och på grund därav förhindrad att ha barnet i sin vård. Motionärerna menar att denna regel innebär att sjukpenning inte utgår om barnet tas in på sjukhus, vilket kan medföra vissa icke avsedda konsekvenser. Motionärerna pekar på att barnets sjukhusvistelse kan vara så kort att det inte är möjligt för modern att återgå i arbete och att sjukhusvistelsen för modern kan innebära påfrestningar och bundenhet av sådan art att hon av den anledningen inte kan förvärvsarbeta. I sådana fall bör modern enligt motionärernas mening ha rätt till tilläggssjukpenning under förutsättning att läkare styrker barnets behov av kontakt med modern.

I sitt yttrande över motionen 1972:964 framhåller riksförsäkringsverket att den ifrågavarande regeln med stöd av ett departementschefsuttalande i propositionen med förslag till lag om moderskapshjälp (prop. 1954:144) tillämpats mycket liberalt i sådana fall då barnet vistats på

sjukhus. Modern har sålunda ansetts ha barnet i sin vård om det inte redan vid sjukhusvistelsens början klart framgått att denna skulle sträcka sig över flera månader. Enligt verkets mening torde motionärernas önskemål i stort sett vara tillgodosedda genom denna liberala tillämpning av bestämmelsen.

Familjepolitiska kommittén föreslår i sitt betänkande att modern, i likhet med vad som nu gäller för tilläggssjukpenning vid barnsbörd, skall få föräldrapenning under en månad efter nedkomsten oberoende av om hon har vården om barnet eller ej. För tiden därefter skall föräldrapenning endast utgå till föräldrar som har barnet i sin vård. Kommittén anser emellertid att föräldrapenning skall kunna utgå även när föräldrarna är förhindrade att utöva den direkta vården därför att barnet är intaget på sjukhus och föreslår att en uttrycklig regel med denna innebörd införs.

Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen behandlas samtliga de frågor som tas upp i förevarande motioner i familjepolitiska kommitténs nyligen avlämnade slutbetänkande. Om kommitténs förslag genomförs kommer flertalet av motionsyrkandena att bli tillgodosedda. Utskottet vill emellertid för sin del inte för närvarande ta ställning till de frågor, beträffande vilka kommittén framlagt förslag, utan anser att detta bör anstå i avvaktan på den fortsatta behandlingen av kommitténs betänkande, som remissbehandlats och f. n. är föremål för överväganden inom socialdepartementet. Med det sagda anser sig utskottet böra avstyrka bifall till ifrågakvarande motioner.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår

- 1) motionen 1972:460,
- 2) motionen 1972:964,
- 3) motionen 1972:985,
- 4) motionen 1972:986.

Stockholm den 7 november 1972

På socialförsäkringsutskottets vägnar

TORSTEN FREDRIKSSON

Närvarande: herrar Fredriksson (s), Lundberg (s), fröken Sandell (s), herrar Ringaby (m), Karlsson i Ronneby (s), Magnusson i Nennesholm (c), Mundebo (fp), fru Håvik (s), fröken Pehrsson (c), herrar Marcusson (s), Andersson i Nybro (c), fröken Bergström (fp), herrar Signell (s), Lindström (s) och Andersson i Ljung (m).

Reservation

av herrar Ringaby (m), Mundebo (fp), fröken Bergström (fp) och herr Andersson i Ljung (m), som ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 12 som börjar med "Som framgår" och slutar med "ifrågavarande motioner" bort ha följande lydelse:

I anledning av motionen 1972:985 konstaterar utskottet till en början att med nuvarande bestämmelser det ena av de båda syftena med tillägssjukpenning vid barnsbörd, nämligen vårdsynpunkten, inte kan bli fullt tillgodosett i de fall då barnet, kanske under en längre tid, måste vistas på sjukhus efter födelsen. Sjukhusvistelsen kan vara så långvarig att barnet kommer hem först nära utgången av den sjukpenningberättigande perioden om 180 dagar eller kanske ännu senare. Moderns möjlighet att med utnyttjande av det ekonomiska stöd som sjukpenningen innebär stanna hemma för att ta hand om barnet inskränker sig då till en kort tid och kan i vissa situationer helt bortfalla. Uppskov med havandeskapsledigheten enligt motionärernas förslag skulle däremot medföra att modern fick ekonomisk möjlighet att under viss tid ta vård om barnet efter en sådan sjukhusvistelse.

Enligt utskottets mening innebär inte ett bifall till motionen att moderns möjlighet till vila och återhämtning skulle minska — arbetarskyddslagens bestämmelser om förbud för kvinna att arbeta i vissa yrken under de sex första veckorna efter förlossningen berörs inte av förslaget i motionen.

Familjepolitiska kommitténs förslag om förlängning av ersättnings-tiden till 240 dagar tillgodoser enligt utskottet inte de i motionen angivna önskemålen. Tanken bakom kommitténs förslag är densamma som bakom nu gällande regler, nämligen att man skall fastställa en bestämd tidsgräns, efter vilken ersättning inte utgår. Som motionärerna påpekar torde det röra sig om ett mycket litet antal fall, då ett barn vistas mer än sex månader på sjukhus i anslutning till födelsen. När barnet i sådana fall kommer hem, finns det alla skäl för samhället att på ett generöst sätt möjliggöra för föräldrarna att ägna det erforderlig tid och omvårdnad.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att en lagändring bör komma till stånd i enlighet med motionärernas förslag. Eftersom det endast är fråga om en mindre justering av gällande bestämmelser torde ett ändringsförslag kunna utarbetas utan omfattande utredning. Utskottet utgår därför från att förslag i frågan skall kunna föreläggas riksdagen inom en snar framtid.

Vad härefter angår motionen 1972:986 finner utskottet att motionärernas skäl för avskaffande av regeln, att rätten till tillägssjukpenning upphör om modern utför förvärvsarbete under mer än 30 dagar, är värda beaktande. Det bör tillkomma modern, inte samhället, att avgöra i hur stor utsträckning rätten till ledighet och tillägssjukpenning skall utnyttjas. Det finns inte anledning befara att valfrihet för modern skulle

missbrukas till förfång för barnets bästa. Utskottet anser vidare — i likhet med vad som anfördes av LO under förarbetena till 1969 års lagändring — att risken för påtryckningar från arbetsgivare för att förmå nyblivna mödrar att återgå i arbete inte skulle bli nämnvärt större om ifrågavarande regel avskaffades.

Utskottet vill också påpeka att den nu gällande regeln i vissa fall kan få en effekt rakt motsatt den avsedda. En kvinna, som börjat förvärvsarbete någon gång under de första månaderna efter barnets födelse men som t. ex. på grund av arbetets påfrestningar inte anser sig kunna fortsätta och därför vill utnyttja återstoden av ledigheten, kan av ekonomiska skäl tvingas att fortsätta förvärvsarbetet, därför att hon gått miste om fortsatt rätt till tilläggssjukpenning.

Familjepolitiska kommittén har, som ett inslag i ett program för åren 1974–1976, föreslagit att ifrågavarande regel avskaffas om förslaget om föräldrapenning införs. Utskottet anser att den av motionärerna föreslagna lagändringen bör kunna genomföras redan nu och tillstyrker därför motionen.

dels att utskottet bort hemställa

1. under punkten 3

att riksdagen med bifall till motionen 1972:985 i skrivelse till Kungl. Maj:t begär skyndsamt förslag till sådana lagändringar att mödrar, vilkas barn efter förlossningen vistas på sjukhus, får utsträckt rätt till havandeskapsledighet och tilläggssjukpenning i enlighet med vad som anges i motionen,

2. under punkten 4

att riksdagen med bifall till motionen 1972:986 för sin del måtte antaga följande

Förslag till

Lag om ändring i 3 kap. 13 § lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom förordnas att 3 kap. 13 § lagen (1962:381) om allmän försäkring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

13 §

Även om — — — — — 1 kap. 4 §.

Sjukpenningen utgår tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast från och med förlossningsdagen. Sjukpenningen utgår endast för dag då kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete och längst till etthundra-

Sjukpenningen utgår tidigast från och med den sextionde dagen före den beräknade tidpunkten för nedkomsten och senast från och med förlossningsdagen. Sjukpenningen utgår endast för dag då kvinnan avhåller sig från förvärvsarbete och längst till etthundra-

Nuvarande lydelse

åttionde dagen efter förlossnings-
dagen eller efter den tidigare dag
då sjukpenningen började utgå.
*Rätten till fortsatt sjukpenning
upphör, om kvinnan under näm-
da tid utför förvärvsarbete under
mer än trettio dagar. Därvid med-
räknas ej dag då barnet åtnjuter
sjukhusvård.*

Från och — — — — — sin vård.

Sjukpenning för — — — — — annat föranleda.

Till sjukpenning — — — — — ej barn tillägg.

Föreslagen lydelse

åttionde dagen efter förlossnings-
dagen eller efter den tidigare dag
då sjukpenningen började utgå.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1973.

